

EN
A F H A N D L I N G,

HVORI

FÖLGENDE SPÖRGSMAAL

OPLYSES OG BESVARES:

I HVILKEN HENSEENDE KAN DET GRÆSKE OG
LATINSKE SPROGS STUDIUM ISÆR BIDRAGE
TIL DET DANSKE SPROGS CULTUR?

AF

N. SCHOW,

JUSTITSRÅD OG PROFESSOR.

Sprog er et Instrument, paa hvilket Tanken angives. Tanken selv, ja ofte en heel Række af Tanker er et Öiebliks Handling. Denne Aandens öiebliklige Handling taber Liv, hvis den ikke ved Sproget hurtigen meddeles. I Sprog er derfor Tanken Væsenet; Ordene og deres mangfoldige Forbindelser Midler. Er Sproget af den Beskaffenhed, at Tanken ei alene kan angives med Kort-
hed, men og med Kraft, Klarhed, Fuldstændighed og Reenhed, ere Sprog og Skrivekunst bragte til den höieste Fuldkommenhed. Sprog er en af de störste Opfindelser og kunstigste Indretninger, jeg kiender. Endog dets förste og raeste Anlæg afgiver Beviis for Menneskeslägtens höie Ælde og dens Aands uhyre Kraft. Opfindelsen og det förste raee Anlæg ere egentligen det, der sætter Sproggrandskeren i störste Forundring; Tingen selv og den menneskelige Aands Gang i denne Opfindelse ere ikke forklar-
lige uden ved at antage, at denne Gang har været meget lang-
som, og har udfordret et langt större Tidsrum, end man i Al-
mindelighed forestiller sig. Tingen engang opfunden, og de
förste Grundelementer fast anlagte, gaaer denne Opfindelse, som
alle andre menneskelige Opfindelser, ad en jævn Bane og med
lette Skridt sin Forbedring og fuldkomne Uddannelse imöde.

Sproget, fra dets Opfindelses Öieblik af, staaer bestandigen i nöieste Forhold til Nationens religieuse Begreber, til dens indvortes og udvortes politiske Stilling, og til Antallet af dens daadelige og tankende Mænd. Almuen danner sig et eget Sprog, og bidrager ikke til dets Forädling, men vel til dets Berigelse; cultiverede Mennesker benytte i det selskabelige og daglige Liv Sprogets Cultur, og bidrage derved til dets Böielighed og Föinhed.

Förend jeg skrider närmere til det fremsatte Spörgsmaals Besvarelse, vil jeg korteligen anföre nogle forberedende og oplysende Ideer, der tillige tiene til Overskuelse af Sprog-Culturens Historie.

Jeg har i min Ungdom til en vis Tid meget beskæftet mig med det Ebræiske Sprog og de med samme nöie forbundne österlandske Dialecter. Saa meget har jeg deraf lært, at det Ebræiske og alle de österlandske Dialecter og Sprog, der ere beslægtede med det Ebræiske, ere i deres Anlæg og Bygning ganske forskiellige fra alle andre Sprog imod Vesten; hine have dette indbyrdes tilfælles, at de ere rige paa Ord, der angaae Menneskenes daglige Liv og Haandtering, og som nästen alle male Ideerne for Indbildningskraften; at de derimod ere yderst fattige paa Udtryk for afsondrede Ideer, og paa forbindende Partikler; og at de alle have et Anlæg, ved hvilket Ideerne i störste Korthed kunne udtrykkes. Dette Anlæg til Korthed, der især udmærker alle ældre Sprog fra nyere, have de österlandske Sprog, hvilke ere mig bekiendte, tilfælles med de ældre Sprog imod Vesten.

Af ældre Sprog imod Vesten er det Græske det oprindeligste, rigeste og det meest uddannede; det Latinske Sprog er blot en Datter af samme.

Besyderlig er den skarpt trukne Linie, hvilken man, med Hensyn til de ældre Sprogs forskiellige Væsen og Anlæg, finder imellem de bekjendte österlandske Sprog og det Græske; der fatres os Kiendsgierninger, hvilke kunde giøre os Grunden til denne Forskiellighed begribelig. Af Grækenlands allerældste Mytther kiende vi den Forbindelse og det Samqvem, hvilke i den fierneste Oldtid Ægyptere og Phœnicere have havt med Grækenland. Af Ægypternes og Phœnicernes ældre Sprog have vi aldeles ingen Levninger, der kunde sætte os i Stand, at bestemme den Indfyldelse, hvilken hine Nationer have havt paa Grækernes Sprog. Dog er det meget sandsynligt, at Anlægget i Ægypternes og Phœnicernes Sprog har lignet Anlægget i de tilgrændsende Österlænderes Sprog; i det mindste, hvad de i de österlandske Sprog brugelige Præfixer og Suffixer angaaer. Af Oldsagner er det bekjendt, at de Græske Bogstaver ere fra Phœnicerne; men det Græske Sprogs første Anlæg er, efter min Formodning, hverken fra Ægyptere eller Phœnicere. Dog kan det ikke nægtes, at mange Ægyptiske Ord ere med deres foran hæftede Artikel komne ind i det Græske. Det er umueligt, at angive Oprindelsen til det særegne Anlæg, ved hvilket det Græske Sprog ganske afviger fra de os bekjendte österlandske, og bliver derved et for sig selvstændigt og oprindeligt Sprog. Det Latinske Sprogs Afledning og Uddannelse af det Græske Sprog bevidner disse tvende Nationers Historie, og begge Sprogens Uddannelse igennem Litteraturens forskiel-

lige Epocher bekræfter det samme. Begge Sprogs Litterair-Historie er for den philosophiske Sproggrandsker meget lærerig. Ingen Sprog have endnu saa fuldstændigen gennemgaaet alle Litteraturens Epocher, som disse tvende; vi have endnu Levninger af disse Sprogs Litteratur, efter hvilke vi kunne bedømme deres første Uddannelse, deres høieste Fuldkommenhed og deres endelige Forfald.

Begge disse Sprog have den Egenskab, at man i færre Ord kan udtrykke sine Tanker end i nyere cultiverede Sprog. Denne Egenskab udgiör den almindeligste og væsentligste Forskiel imellem det Græske og Latinske Sprog paa den ene, og alle nyere cultiverede Sprog paa den anden Side. Paa den ene Side kommer her kun det Græske Sprog i Betragtning, da det Latinske Sprog har Egenskaben af Korthed blot af det Græske. Hvorfor har nu det Græske Sprog denne udmærkede Egenskab fremfor alle nyere cultiverede Sprog; og da denne Egenskab er, som vi ovenfor have seet, høist fordeelagtig, er da ikke det Danske Sprog i Stand at imodtage den? Disse Spørgsmaale vil jeg her oplyse og besvare.

Det Græske Sprog er et af Hovedoriginalsprogene mod Vesten. Det har Egenskaben af Korthed tilfælles med alle oprindelige Sprog; følgelig og med alle oprindelige österlandske Sprog. Denne Korthed er i sin første Oprindelse ikke kunstig, men naturlig. Ved at sammenligne flere oprindelige Sprog med hverandre, finder jeg Gangen i deres Anlæg og Uddannelse at være følgende: Uden Tvivl hæfter Mennesket sig ved visse paafaldende Egenskaber hos Tingene og deres forskiellige Arter; disse Egenskaber tænker det sig uadskillelige

fra enkelte Ting og hele Arter; og derved faaer det med Tiden en Forraad af Substantiver. Ved dette allerførste Anlæg i Sprog er Mennesket uden Tvivl i meget lang Tid blevet staaende; man har udtrykt sig for hinanden, og man har forstaaet hinanden blot ved Brugen af Substantiver. Efter en meget langvarig Brug af blotte Substantiver, mærkede man, at man ikke altid udtømmede Tanken ved Substantiver alene; man opfandt derfor Tillægsord, de siden efter saakaldte Adjectiver, ved hvilke man nøiere bestemte og udvidede Begreber, der allerede laae i Substantivet, og blev derfor som Prædicat sit Subject ganske underordnet. Denne Idee opklarer mig i et Öieblik et Sarsyn ei alene i det Ebræiske, men og hos de ældre Græske Digtere, der altid har været mig særdeles paafaldende, ja endog uforklarligt, nemlig Brugen af Substantiver langt overvægtig i Forhold til Brugen af Adjectiver, og de fleste Adjectivers Dannelse af Substantiver. Med Tiden da man begyndte nøiagtigere at udvikle sine Ideer, og stræbde at give Ideerne, hvilke man meddelte Andre, Tydelighed og Fuldstændighed; da Subjectet tillagdes særegne Bestemmelser, og Prædicatet ligeledes havde sine individuelle Bestemmelser; frygtede man, at disse Subjectets og Prædicatets forskellige Modi skulde forvexles, og derfor søgte man et almindeligt Udtryk, ved hvilket Forbindelsen imellem Subject og Hovedprædicat strax kunde bestemmes. Dette erholdtes ved Opfindelsen af Substantiv-Verber, der nu bestandigen tiende som Copula mellem Subject og Prædicat. Her blev man uden Tvivl atter længe staaende, inden man faldt paa at danne Verber, i hvilke man lagde baade Copula og Hovedprædicater. At man meget sildigen er falden paa at danne Verber, slutter jeg deels deraf, fordi man, efter at have opfundet det

substantiviske Hielpverb, i lang Tid kunde behjelpe sig uden Verber, deels deraf, fordi Verbernes Opfindelse og Bestemmelsen af deres Brug forudsætte mange afsondrede og fine Ideer. Man maa derfor forestille sig, at man og i denne Deel af Sprogene, der er den fineste og vanskeligste, er gaaen frem med meget langsomme Skridt. Grækerne have uden Tvivl for det meste danner deres Verber ved at tilfoie i Enden af Nominer det oprindelige substantiviske Verb ω eller $\epsilon\omega$, og gjort disse Verber til Eenstavelses-Ord. Længere hen i Tiden forandredes det oprindelige substantiviske Verb $\epsilon\omega$ til $\epsilon\mu$, og da fik alle Verber Endelsen paa μ . Denne Endelse gik siden af Brug, men har i endeel Verber vedligeholdt sig. Grækernes Verber, med Hensyn til deres oprindelige Dannelse og Sættelse, udtrykke derfor: *Jeg er den Ting, eller jeg er handlende eller lidende i Forhold til den Ting eller den Person.* Et Kunstmiddel, som det i Ebræernes Verber, nemlig *Piel, Hiphil og Hitpael*, ved hvilket smaa Forandringer og Bestemmelser i Verbernes Betydning korteligen udtrykkes, have ingen oprindelige Sprog imod Vesten; Grækerne alene opnaae en Deel af dette Kunstgrebs Hensigt ved deres *Verba media* og deres *Aorister*, Dualis, som Grækerne og alene bruge baade i Declinationer og Conjugationer, kunde maaskee være fra Österländerne. Naar man nøie overveier den dybe Skarpsindighed, der ligger skjult i Uddannelsen af Verbernes forskellige Tempora, især deres Aorister og Futurer; hvilken Skarpsindighed allerede forudsætter en meget dyrket Forstand; naar man tillige betænker de utallige Tilfælde i Tale og Skrift, der ei alene have ladet Grækerne føle Trang til slige fine Skielninger, men og ledet dem til den heldige Opfindelse af en særegen optativisk Modus og til den lykkelige Idee

af Verba media: indseer man, at denne Sprogets fine Uddannelse har fordret langt mere Tid, end man i Almindelighed forestiller sig; og saa meget mere, som den fuldbyrdedes ikke ved speculative Theorier, men blot ved Praxis i Tale og Skrift. Partiklernes Opfindelse troer jeg at være sildigere end Verbernes. Dog er i Partiklernes Ælde atter Forskiel; nogle ere tidligere opfundne, andre sildigere. De allernödvendigste Præpositioner bör uden Tvivl sættes allerførst med Hensyn til Tiden. I det Græske Sprog sporer man dette ikke saameget, som i det Ebræiske; thi i de allerældste Skrifter finde vi det Græske Sprog i den Henseende langt rigere end det Ebræiske; det Græske Sprog har i disse Oldtidens litteraire Monumenter allerede mange og tillige sammensatte Præpositioner, men det Ebræiske kun faa og det kuns enkelte. Fattigdom, i Henseende til Forbindelses Partikler, sporer man ei alene i det Ebræiske, men og hos Grækernes ældre Digtere, især hos Homer; derfor kan man, som bekiendr, udtrykke Ebræernes *Vau* og Grækernes *καί* og *δε* hos Homer med alle de Forbindelses-Partikler, hvilke Sætningernes logiske Sammenhæng og Forbindelse tillade. Rigdom af beqvemme Forbindelses-Partikler er derfor til alle Tider et sikkert Kiendetegn paa et Sprogs høie Cultur; denne fine Deel af et Sprog faaer ikke sin rigtige Dannelse, forend Sproget i Skrift ofte er brugt af Philosopher og tænkende Mænd. Jeg tør sikkert paastaae, at intet Sprog, endog de nyere cultiverede Sprog iberegnete, har, hvad Forbindelses-Partikler angaaer, den Fuldstændighed og Bestemthed, som det Græske. Da man i Verberne ikke udtrykte alle de Bestemmelser, der strax i Sætningerne maae henføres til Hovedprædicatet, opfandt man et Slags Partikler, hvilke skulde udtrykke alt hvad man i Hoved-

prædicatet kunde ønske nøiagtigen bestemt, og derfor i Grammatikerne kaldes Adverber. Disse høre uden Tvivl til de sildigste Opfindelser i Sprogene; thi deres Savn kunde lettigen ved Substantiver forbundne med Præpositioner erstattes; hvilket og virkeligen er Tilfældet i det Ebræiske, hvor Adverber paa denne Maade udtrykkes, og, om jeg erindrer ret, i alle beslagtede Mundarter. Denne Erstatnings-Maade findes hyppigen anvendt hos de ældre Græske Digtere; omendskiönt den hos disse vel ofte turde være en blot poetisk Form. Artikler kunne vel tænkes ligealdrende med Nominer; men Pronominer anseer jeg for en meget sildigere Opfindelse: jeg er bragt paa denne Mening, ved at betragte Pronominernes Ufuldstændighed og Ubestemthed i det Ebræiske. Hvad jeg her korteligen har sagt, kan ansees som en Afsondring af Sprogkyndighed, bragt i Form af en Theorie; denne Theorie har jeg, ved at lægge nøie Mærke til Naturen, virkeligen fundet bekræftet. Man lægge Mærke til smaa Börn; hvert Barn har sine særegne Lyde, ved hvilke det begynder at ville danne sig et Sprog. Af alle de Börn, paa hvilke jeg i denne Henseende med største Opmærksomhed har agtet, havde hvert dannet sig særegne Lyde, ved hvilke det raabde paa Forældre, Södskende, Næringsmidler og Legetoi. Men alle disse Börn havde dette tilfælles, at disse første Lyde bestode blot i Nominer, *deels propria*, *deels appellativa*; sildigere brugtes Verber, og allersidst Artikler, Pronominer og Partikler.

Korthed og Fattigdom i de ældre Sprog forskaffe undertiden Tankernes Udtryk den Kraft, vi saa höiligen beundre. Dette Tankernes kraftfulde Udtryk endog i de raæste og fattigste

Sprog grunder sig paa den allerede i Begyndelsen af denne Afhandling anførte Erfarings-Sætning, at Tanken er en öiebliklig Handling af den menneskelige Aand; og at denne Aandens Virken, naar den skal yttre sig uden for Mennesket og meddeles Andre, taber af sin indre Kraft i Forhold til den længere Tid, den mundtlige eller skriftlige Meddelelse nödvendigen fordrer; i jo kortere Tid Tankens Udtryk kan fuldendes, desto meer Aand forbliver i Tanken, og de med faa og fyndige Ord fremstillede Ideer faae just ved denne Korthed i Fremstillingsmaaden det, vi kalde Fynd. I de ældre Sprog er, saalænge Sprogene endnu ere raae og fattige, denne gode Egenskab af Korthed og Fynd i Tankernes Udtryk en Følge af Armod og Nödvendighed; anderledes forholder det sig med rige og uddannede Sprog; hvilket jeg siden efter med Anvendelse paa det Danske Sprog tydeligen skal udvikle.

Denne Korthed i Tankernes Udtryk, der saavel i det Græske Sprog, som i alle Oldtidens oprindelige Tungemaal, var et væsentligt Særkiende, uddannedes bestandigen iblandt Grækerne under Sprogets idelige Stigen i Cultur. Nationen var fuld af Aand; dens Statsindretning var af den Beskaffenhed, at dens Sprog dagligen brugdes i Statens offentlige og vigtige Forhandlinger; Krige og vidtredte Forbindelser forögede Antallet af Statens Anliggender, og gjorde de derved foraarsagede Debatter vanskelige og forviklede, hvilke for det meste ved offentlige Taler og mundtlig Foredrag bleve bragte i Rigtighed og afgjorte; thi naar For og Imod vare af Nationens offentlige Talere fremstillede, stemmedes af Folket efter disse mundtlig foredragne Grunde, og Tingene afgjordes efter denne Stemming ved et offentligt De-

eret. Sproget blev under denne livfulde Statsstyrelse tillige beriget og uddannet af de talentfuldeste Digtere, Historikere og Philosopher. Nationens religieuse Indretning bidrog ei heller lidet til denne Sprogets høie Cultur.

Dette Grundanlæg af Korthed, som det Græske Sprog havde tilfælles med alle oprindelige gamle Sprog; og som var grundet paa Fattigdom, Trang og Nødvendighed, blev siden under Sprogets gradvise Cultur uddannet til den høieste Grad af Fuldkommenhed, og udgjorde til alle Tider dets Hoved-Særkende; hvilket det i Tidens Længde for en stor Deel, men ikke ganske, som jeg strax skal vise, meddelte sin eneste Affodning, nemlig det Latinske Sprog; thi der er vel i det Coptiske Sprog mangfoldige enkelte Græske Ord; men dette Sprog har et eget Grundanlæg, der er ganske forskielligt fra Grundanlægget i det Græske, og bør ansees som meget forstyrrede Ruiner af det gamle Ægyptiske, paa hvilke sees enkelte smaa Munke-Hytter og hellige Eremitboliger, hvortil enkelte Bygningsmaterialer ere samlede fra en kort før og noget efter vor Tidsregning i Ægypten gangbar Græsk Mundart. Enhver, der kiender det nu saakaldte Coptiske Sprog og dets Litteratur, forstaaer min Lignelse.

Grundanlægget til en særskilt Endesforandring for hver enkelt Casus i det Græske Sprogs Declinationer maa være fra et meget fiernt Old. I den Græske Grammatik og i Sprogets Historie og Palæographie kunne vi ikke opspore dets allerførste Anledning og Oprindelse. Jeg tør næsten paastaae, at det ved denne ene heldige Grundindretning har beholdt de fleste af de Fortrin, hvil-

ke saa höiligen udmærke det fra alle ældre og nyere Sprog. Det Latinske Sprogs Declinationer kunne alle henføres til de Græske, efter hvilke de og virkeligen vare dannede; dog maa man i slige Jevnførelser bestandigen tænke sig den ældre Æolisk-Doriske Dialect, hvilken havde megen Overeenstemmelse med det gamle Pelagiske, efter hvilket især, da nogle Stammer af Pelasger, som de Græske Myther fortælle, i den fierneste Oldtid landede som Sörövere paa Italiens Kyster og der bosatte sig, det Latinske Sprog fik sin allerførste Dannelse. Hvilket i *Lanzi's Saggio di lingua Etrusca* af Pelagiske og Etrusciske Skriftmonumenter herligen er oplyst og stadfæstet. Ved de foregaaende Sprog-Afsondringer og ved *Lanzi's* Undersøgelser over Italiens gamle Mundarter ledes jeg til en Formodning, der ikke er uvigtig, nemlig at den ældgamle Pelagiske Mundart, efter hvilken Latinerne's Sprog har faaet sin Grunddannelse, var til den Tid overmaade fattig; thi det Latinske Sprog har ikke fra det Græske hverken Partikler, nogle Præpositioner undtagne, ei heller Pronominer; men maa have faaet disse deels af det gamle Oeciske, en gammel Grund-Mundart i Italien, deels af andre derværende gamle Galliske Mundarter. Endog i Henseende til Verber maa det Græske Sprog til den Tid have været fattigt, og aldeles ikke havt de Fordele af dets Aorister, Futurer og Verba media, hvilke det siden efter i Tidens Længde erholdte; hvorfor vi ei heller i det Latinske Sprog finde ringeste Spor af disse det Græske Sprogs særegne Fordele. Imidlertid har hiin Fordeel af bestemte Endes-Forandringer for hver enkelt Casus i de forskiellige Declinationer givet det Latinske Sprog den største Deel af de Fordele, hvilke det har tilfælles med det Græske Sprog, og som alle føre

til den Hoveddyd, hvilken begge Sprog fortrinligen besidde, nemlig Korthed i Tankernes Udtryk. Hvorledes denne enkelte Omstændighed i begge Sprogene kunde tilveiebringe Korthed, vil jeg her oplyse. Ved det faste Særkiende, som enhver Casus har i de Græske og Latinske Declinationer, kan en Mængde ellers fornødne Præpositioner udelades; dette er især Tilfældet med Genitiv, Dativ og Ablativ. At Dualis, der i det Græske Sprog medbringer betydelige Fordele, ikke er opragen i det Latinske, leder mig paa den Formodning, at den efter den Tid, da det Latinske Sprog fik sit Grundanlæg af det Græske, først er bleven brugt af Grækerne, som maaskee deri have fulgt deres Naboer imod Östen. For at kunne udelade Forbindelses-Partikler, brugde Grækerne den subjectiviske Accusativ med Infinitiv, og Latinerne fulgte dem heri nöagtigen: i samme Öiemed brugde Grækerne, der ikke havde Ablativ, den saakaldte subjectiviske absolute Genetiv med Particip; hvilket hos Latinerne, der havde Ablativ, forandredes til den saakaldte absolute Ablativ; for hvilke Sætnings-Forbindelser Reglerne i det Latinske ere de samme, som i det Græske Sprog. Dette Forkortnings-System, med Hensyn til Udeladelse af Forbindelses-Partikler, understøttes i begge Sprogene ved hyppig Brug af Participer. Det Græske Sprog gaer heri videre end det Latinske ved Brugen af den absolute Accusativ, hvorved det udelader det, vi i vort Sprog maatte udtrykke ved *angaaende, be-
træffende, i Henseende, med Hensyn til*; og endeligen ved Udeladelse af det substantiviske Verb, hvor samme mueligen kan underforstaes. At læse Græske og Romerske Skrifter bliver derfor et Studium; og begge disse Nationer have i deres Skrifter, endog i Henseende til Sproget, altid forudsat opmærksomme og tænkende

Læsere. Dog vil jeg ikke undlade at anføre de Uleiligheder, som dette Anlæg og det derpaa byggede Forkortningssystem føre med sig.

Da alle Ordene i alle enkelte Tilfælde have deres faste Endes-Forandringer, saa at Sætningernes logiske Forbindelse aldrig kan blive tvivlsom; ere Digterne, især de lyriske, i Henseende til Ordenes Omsætning i en Periode, der undertiden er meget lang formedelst indskudte Mellemsætninger, aldeles frie, og erkiende intet andet Baand, end en fra fierneste Oltid af vedtagen Metrik, der undertiden grunder sig paa meget fine Principer i Henseende til Stavelsernes Quantitet. Det er derfor ikke saa meget Sproget der gör hos Grækerne Pindar's Oder og Chærene i deres Tragikere og hos Latinerne Horats's Oder saa vanskelige at forstaae, som just denne Ordenes frie og udbundne Omsætning, der endog undertiden er forbunden med hyppige Udeladelser, især af Præpositioner og Forbindelses-Partikler, som med Udeladelsen af *ὄστε* eller *εἰς τὸ* foran Infinitiver; hvilken sidste og hos Latinske Digtere er hyppig. Hos Prosaisterne findes en vis Omsætningsmaade vedtagen, der, med Hensyn til de nyere Europæiske Sprog og vor Maade at tænke og skrive, synes meget unaturlig; thi hos Grækernes Thucydid og Latinernes Salust og Tacitus, der især lægge Vind paa Korthed og Fynd, sættes undertiden allerførst forskiellige Bestemmelser af Subjectet; derpaa kommer først Subjectet selv; man længes meget efter Hovedprædicatet, men man er endnu meget langt derfra: nu komme flere Mellemsætninger, der indeholde nærmere Bestemmelser af Tid og Rum eller andre Biomstændigheder, der angaae den fremsatte Tanke;

nu følge adskillige Bestemmelser af Hovedprædicater, og endelig slutter Hovedprædicater, efter hvilket man allerede i Periodens Begyndelse higede, denne lange og udmattende Periode, hvilken man nødvendigvis maa læse om igjen, for at overskue og fatte Tanken i sin hele Vide. Men just disse Ubequemmeligheder gjøre det Græske og Latinske Sprogs Studium til et fortræffeligt Dannelses-Middel for den Ungdom, der tidlig skal dannes til en meer end almindelig Cultur og til dyb Tænkomsomhed. Naturligviis at det her kommer meget an paa Læremethoden; denne kan være af den Beskaffenhed, at disse Ungdommens Studier vorde høist gavnlige; den kan og være saaledes beskaffen, at Ungdommen derved aldeles spilder sin Tid. Faste Regler, grundede paa lang Erfaring og practiske Indsigter, med idelig Hensyn til Ungdommens Kræfter og dens Forstands gradvise og langsomme Udvikling, ville i denne Methodik for Fremtiden være af yderste Vigtighed; især da vor nuværende Ungdom er bebyrdet med saa mange og saa forskiellige Ting. Man har i vore Tider rigtigheden sagt, at ældre Sprog og Mathematik vare de Midler, ved hvilke Ungdommen især burde dannes. De ældre Sprog efter en rigtig og grundig Læremethode bibringe den studerende Yngling paa en practisk Maade en streng Logik og en Letthed, endog i sit Modersmaal, at tale og skrive tydeligen; de lære ham at tænke og at forbinde sine Tanker; fra de lærde Sprogs Studium bringer han en practisk Logik ind i alle sit tilkommende Livs og Kalds Forhandlinger; Mathematiken lærer ham at see paa nøiagtige og anskuelige Beviser, og at holde sig til Tingene. Naar nu tilføies et grundigt Studium af Modersmaalet, lidt Bekiendtskab med de nyere meest cultiverede fremmede Sprog og en beskuelig Kundskab om Naturens fornemmeste Hovedkræfter

ter og Egenskaber; er Ungdommens Dannelses, efter Tidernes nuværende Trang, virkelig bragt til sin højeste Fuldkommenhed.

Af dem, som i ældre og nyere Tider have villet bevise Nødvendigheden og Nyttens af de ældre Sprogs Studium, anføres sædvanligen den Hovedgrund, at dette Studium bidrager til Modersmaalets Cultur. Saa ofte nu dette er sagt, og det meget rigtigheden; troer jeg ikke, at man med dette Sagn hidtil har forbundet en grundig og bestemt Tanke; thi jeg finder i ingen af de nyere cultiverede Sprog en rigtig Anvendelse af de ældre Sprogs Cultur. At man i de nyere Sprog, der ere beslægtede med det Latinske, ja endog i det Engelske har optaget en Mængde Latinske Udtryk, ved hvilke man har beriget disse Sprog, er en Omstændighed, der i det Æmne, jeg har før, aldeles ikke kommer i Betragtning; da jeg her blot taler om den Anvendelse af de ældre Sprog, der angaaer et andet Sprogs indre Væsen, og tjener til at forskaffe det Korthed og Fynd. En grundig og philosophisk Sprogkyndighed leder Sprogforskeren, nøie at skielne imellem et Sprogs Rigdom, og et Sprogs Egenskaber af Korthed og Fynd; vi ville kalde dette sidste Sprogenes indre Cultur, og det første Sprogenes ydre Cultur. Alle nyere cultiverede Sprog have meget af den ydre Cultur, men dem fattes meget i Henseende til den indre Cultur; det Græske og Latinske Sprog besidde fortrinligen begge Cultur-Arter; i de nyere Sprogs Uddannelse har man blot benyttet det Græske og Latinske Sprogs ydre Cultur, men at anvende, saavidt mueligt, disse Sprogs indre Cultur paa nyere Sprog, har man hidtil næsten ganske forsømt. Vel er det

sandt, at de nyere cultiverede Sprogs indre Væsen er saa aldeles forskielligt fra det Græske og Latinske Sprogs indre Væsen, at imellem disse forskiellige Sprog ingen umiddelbar Paavirkning kan tænkes muelig; thi for at kunne modtage slig Paavirkning, maatte de nyere Sprogs indre Organisation have nogen Lighed med den i det Græske og Latinske Sprog; hvilket aldeles ikke er Tilfældet. Det Forslag derfor, ligefrem at overdrage det Græske og Latinske Sprogs indre Fordele i de nyere Sprog, vilde være den største Urimelighed; fordi man tilraadde en Ting, der var ganske ugiörlig. Den eneste Maade, man her kan gaae frem paa, og paa hvilken man hidtil ikke nöie nok har agtet, er denne: Efter at have lagt Mærke til alle de indre Fordele, ved hvilke det Græske og Latinske Sprog saa særdeles udmærke sig for alle nyere cultiverede Sprog; finder man strax, at disse de ældre Sprogs Fordele ere grundede i visse Grundanlæg, der ere af en ganske anden Bygningsart, end de i de nyere Sprog; imidlertid beholder man alle disse afsondrede enkelte Fordele i Erindringen, og i Brugen af de nyere Sprog søger man at erholde samme Fordele, men ved Midler, hvilke de nyere Sprogs Anlæg og indre Væsen forskaffe. Paa denne Maade kunde det Græske og Latinske Sprogs indre Cultur siges at virke paa de nyere Sprogs indre Cultur, ikke umiddelbar, men ad en Omvei og ved en fornuftig Anvendelse. Dog er i de nyere Europæiske Sprog, hvad Grundanlægget og deres indre Indretning angaaer, megen Forskiellighed. Jeg tager her blot Hensyn til de nyere cultiverede Sprog, der ere mig bekjendte. Jeg kiender det Pohlske meget lidet, og det Ungerske slet ikke; jeg har imidlertid al Grund at formode, at i det Pohlske Sprog og de dermed beslægtede

Hovedmundarter ere betydelige Levninger af den Asiatiske Mundart, hvilken Slaverne fra Asien af bragde med sig ind i Europa, og uden Tvivl passer det samme Tilfælde sig paa Hunnernes Sprog, og de derfra nedstammende Mundarter. Af alle nyere cultiverede Sprog, kommer intet Sprog det Græske og Latinske Sprogs indre Væsen nærmere, end det Tyske Sprog; og det blot ved de bestemte Endesforandringer af hver enkelt Casus, ikke saa meget i dets Substantivers som i dets Artikels Declination; hvilke Artikelens Endesforandringer for det meste lægges til Grund for Adjectivernes og Pronominernes Declination. Hver enkelt Casus faaer derved, ligesom i det Græske og Latinske Sprog, sit bestemte og faste Særkiende, hvorved man, i Ordenes meest vilkaarlige Omsætninger, altid bestemt og sikkert kan udfinde Sætningernes indbyrdes Forhold og deres logiske Forbindelser. Heraf reiser sig hos Tyske Digtere, især Lyrikerne, den selvsamme Ubundenhed i Ordenes Omsætning, som i Grækernes og Romernes Lyriske Poesier. Naar man vil forklare Klopstock's Oder, maa man iagttage samme Fortolknings-Adfærd, som naar man vil forklare Hindar eller Horats. Denne Fordeel i Sproget have de første Tyske Prosaister rigtigheden indseet, og derfor dannet deres Perioder ganske efter dem; de fandt hos Græske og Latinske Prosaister. I denne Ordenes Omsætning mærker man, at de Tyske Prosaister have nøie fulgt Grækernes og Romernes Vedtægt, at ende Sætningen eller flere Sætningers Bygning med Verbet; de iagttog denne Skik endog saa nøie, at, da det Tyske Sprogs Natur ikke altid tillader denne Omsætningsmaade, opløste de de med Præpositioner sammensatte Verber, og hvor Verbet maatte staae i Begyndelsen af Sætningen, satte de Præpositionen, med

hvilken Verbet var sammensat, i Enden af Sætningen. De erholdte ved denne slaviske Efterlignelses-Maade kun lange Sætnings-Bygninger, fulde af Mellemsætninger, uden at erholde de Forkortnings-Fordele, hvilke blot ere det Græske og Latinske Sprog egne, og som det Tyske Sprog, saavel som alle nyere Sprog, ifølge deres indre Natur og første Anlæg, ikke vel kunne modtage. Det Danske Sprog er, i Henseende til sit Grundanlæg, ganske forskielligt fra det Tyske Sprog; hint er vel ved det Angelsaxiske, af hvilket det i et fjernt Old har optaget mange enkelte Udtryk, blevet beqvemt, at imodtage Berigelse af det Tyske Sprog; men begge Sprogene ere i deres indre Natur af en ganske forskiellig Indretning; fordi deres Oprindelse er meget forskiellig. At man ikke nøie har iagttaget dette, har skadet det Danske Sprog meget.

Det Danske Sprog har tilfælles med det Italienske, Franske og Engelske en Egenskab, der, i hvilket som helst Sprog den findes, er af berydelige Følger, den nemlig, at det i Declineringen har faa Endesforandringer. I denne Punkt har det Tyske Sprog meget store Fortrin for alle nuværende cultiverede Sprog; men de første, der i Skrift havde Leilighed, at anvende disse Fordele til Sprogets indre Cultur, have i mine Tanker ikke benyttet dem paa den rette Maade. Følgen af Mangel paa Endesforandringer i Declineringen, saavel i det Italienske, Franske og Engelske som i det Danske, har været, at en Mængde Partikler ere i alle disse Sprog blevne meer eller mindre nødvendige, især Præpositioner, for at betegne de forskiellige Casus i Declineringen. Vel kunde en stor Deel af slige indflikkede Partikler have været

udeladte, hvis de nyere Sprogs første Dannere i deres Skrifter mere havde taget Hensyn til tanksomme og cultiverede Mennesker, end til en raa og sløv Almue. Ved alt for stor Ængstlighed, ikke at være tydelig nok, har man gjort al Umage og Opmærksomhed, der hos en fornuftig Læser fra Sproget umiddelbar henvendes paa Tingen selv og Tanken, ganske unødvendige. Ved at læse Skrifter i nyere Sprog kan man med hvilken som helst Bog, der falder een i Hænderne, gjøre det Forsøg, jeg her vil anføre. Ere Æmnet og Tankerne af Vigtighed for os, vedligeholdes vor Opmærksomhed under Læsningen; er Æmnet os ligegyldigt; er Foredraget aldeles ikke i Stand at beskæfte vor Aand. Man tage derimod, hvilket som helst Skrift af den Græske eller Latinske Litteratur, hvor Æmnet i høieste Grad kan være os ligegyldigt; Foredraget giver dog ideligen vor Aand Anledning til Eftertanke, thi man læser ikke en Sætning eller Periode, uden ved Ordnes bestemte Endesforandringer at nødes, at tænke sig Idæernes logiske Forhold; og paa de fleste Steder maa man i Tankerne tilføie en eller anden Partikel, et eller andet enkelt Ord, som Skribenten enten ved Talebrugen eller af Stedets Sammenhæng med det Foregaaende forestiller sig letteligen at kunne underforstaaes. Mangel af bestemte Endes-Forandringer i Decliningens enkelte Casus gjør, at Ordene i en Sætning eller i en Periode ikke kunne omsættes enten efter Indfald eller kunstigen efter en vis Numerus. Man nødes, at sætte Ordene saaledes, at Læseren strax kan finde Subject og Prædicat, hvilke da, saa at sige, maa sættes i Forgrunden; Subjectets og Prædicatets Modi maa stilles hver paa sin Side; Mellemsætninger og lange Perioder maa, saa meget mueligt, undgaaes; ere de uundgaaelige,

indskydes de saaledes, at i det Perioden giennemlæses, man lettelligen skielner dem. I det Græske, Latinske og Tyske Sprog derimod ere Ordenes Omsætninger, formedelst Declinerings kiendelige Endesforandringer i hver enkelt Casus, meget kunstige, og virkeligen ganske mod den menneskelige Forstands naturlige Indretning. I disse Sprog maa derfor endog den meest övede Læser, i det han kaster Öinene paa en Sætning eller en Periode, i samme Öieblik fuldende Sætningens eller Periodens logiske Analyse; han maa i Ordenes Orden, der for hans naturlige Forstand er et Virvar, bringe hvert Ord paa det Sted, hvorfra han hurtigen kan overskue hver enkelt Sætnings og hele Periodens logiske Forhold. Man indseer nu Grunden, hvorfor disse Sprog, som Sprog, fordrer større Eftertanke og forudsætte en meer uddannet Forstand, end enten det Danske, Italienske, Franske og Engelske. Det er bekiendt, at Ungdommen, den maa have nok saa store og tidlige Anlæg, ikke er dygtig, at imodtage Underviisning i det Græske og Latinske Sprog, förend i det röde og rite Aar; begynder man tidligere, skader man, fordi man arbejder imod Naturen. Man kan her indvende, at Tysk læses og forstaaes af Börn i Danmark af 7 og 8 Aar; Aarsagen dertil er, at Sproget er levende, er os overmaade nær og undertiden tilligemed Modersmaalet har virket paa det spæde Barns Höreorgan; grammatisk og grundigen forstaaes det neppe af noget Barn förend i det röde og rite Aar, der for Börn under vor Himmeleegn synes at være den første ret mærkelige Epoche i Forstandsevnen's Udvikling.

Af det foregaaende sees altsaa, at Tilværelsen af bestemte Endesforandringer i Declinerings enkelte Casus eller Mangel af

samme udgiøre Hoved-Særkiendet imellem det Græske, Latinske og Tyske Sprog paa den ene, og det Italienske, Franske, Engelske og Danske Sprog paa den anden Side. Vi have i det foregaaende seet Følgen af denne de sidstnævnte Sprogs Mangel, nemlig Nødvendighed af en Mængde Partikler, især Præpositioner, for at erstatte denne Mangel. Jeg er og strax i Begyndelsen af denne Afhandling gaaen ud fra et Hovedprincip, ved hvilket jeg bestandigen bliver staaende, det nemlig, at Tanken er Aandens öiebliklige Handling; jeg paastaer nu, at det allermindeste Ord i en Sætning, om det endog kun bestaaer af to eller tre Bogstaver, saa snart det ikke er væsentligen fornödent til Tankens rigtige og fuldstændige Forstaaelse, svækker Tanken og giör dens Udtryk mat og slæbende. Enhver, der har mindste Anlæg til Veltalenhed eller til en rigtig Declamation, maa erkiende Sandheden i dette mit Udsagn. Paa disse Forsætninger grunder jeg mit Forslag angaaende det Græske og Latinske Sprogs Anvendelse til det Danske Sprogs Cultur. Min følgerette Slutning i denne Anvendelse er følgende: Grækere og Romere have i Overensstemmelse med Naturen stræbt i deres Tankers Meddelelse at følge, med Hensyn til Tankernes enkelte Udtryk, den strængeste Sparsommeligheds-Lov; i det Danske, saavel som i flere nyere cultiverede Sprog, findes en ei alene, med Hensyn til Tankens Udtryk, ufornöden, men og, med Hensyn til Tankens Fynd, höist skadelig Overflödighed af enkelte Stavelser, smaa Ord og Partikler; mit Forslag altsaa efter disse Sætninger bliver, at man, uden at giøre voldsomt Angreb paa vort Sprogs engang fra Arrilds Tid vedtagne Tale- og Skrive-Brug, anvender det Græske og Latinske Sprogs Spar-

sommeligheds-Lov, saavidt vort Sprogs ganske forskellige Natur og Oprindelse tillade det.

I det Italienske, Franske og Engelske Sprog er i mine Tanker denne Anvendelse af det Græske og Latinske Sprog ikke meer udförbar; fordi disse Sprog deels ved fuldstændige Ordbøger og en nöie bestemt Sproglære, deels ved en Mængde classiske Skribenter ere saa grundfæstede, at de ikke taale mindste Vold paa Tale- og Skrive-Brugen. Det Danske Sprog derimod har ved slige Midler endnu ikke faaet en saa fast Indretning, at det jo kan imodtage enhver Forandring, der sigter til dets Forbedring. Det har hidtil havt meget faa Skribenter, hvilke man, med Hensyn til Sproget, kunde kalde classiske; thi i et Sprog kalder jeg den en classisk Skribent, der fuldkommen har Sproget i sin Magt, har i dette Sprog gjort sig faste og rigtige Grundregler, og i disses Efterkommelse allevegne er sig selv lig. Dog kan maaskee denne Omständighed i Fremtiden gavne vort Sprog; thi det er til Skade for et Sprog for tidligen at blive grundfæstet; hvorpaa det Franske Sprog i flere Henseender virkeligen tiener til Exempel. Det Græske Sprogs langsomme, men stadige Stigen til den höie Cultur, det besidder, bekræfter den ikke sieldne Erfaring, at Sprog, saavel som mange andre Ting, komme sikkrere til Fuldkommenheds-Maalet ved en langsom Udövelse end ved overilede og kunstige Theorier. Det er i den Græske Litteratur mærkværdigt, at man i denne Litteraturs overblevne Levninger ikke finder det ringeste Forsög til grammaticalske Undersögelser förend hos Plato; at vor nuværende Græske Grammatik har sin Oprindelse fra Alexandrinernes Tid; at den först i Italien af nogle lærde fra

Constantinopel flygtede Grækere er bleven udarbejdet; at den i senere Tider ved Hollandske Lærde har faaet den Fuldstændighed og Berigtigelse, med hvilke den nu i lærde Skoler bibringes; og endeligen, at Græske Lexicographer først efter Sprogets og Litteraturens Forfald fremstode. Denne Frihed for alle kunstige Baand har ikke lidet bidraget til Sprogets Rigdom og indre Fuldkommenhed. Men jeg vil ikke raade nogen Nation, der elsker sit Fædrenesprog, heri at efterligne Grækerne; thi Omstændighederne ere langt fra ikke de samme.

De Tilfælde, i hvilke jeg, efter min Skrive-Praxis, troer at Grækernes og Latinernes Sparsommeligheds-Lov, i Henseende til Tankernes Udtryk, kan i det Danske Sprog anvendes, vil jeg til Slutning korteligen anføre og tilføie nogle faa Bemærkninger.

1) Der er ganske andre Regler for Artikelen i det Danske end i det Tyske Sprog; den kan i hint Sprog i langt flere Tilfælde udelades end i dette. Denne Tings rigtige Iagttagelse udgiör en af de fineste Vanskeligheder i vort Sprog.

2) Der gives Tilfælde, hvor man nödvendigen maa omskrive vort Genitiv ved en Præposition; man bruge Endes-Forandringen, hvor det er mueligt.

3) Vi have ingen Endes-Forandring for Dativ; for at betegne den, bruge vi en Præposition. I mangfoldige Tilfælde kunne vi udelade denne Betegnelse, naar vi i Ordenes Fremstilling sætte

Dativen paa sit rette Sted; dette Sted udgiör da dens faste Særkiende.

4) Vort Sprog har et stort Fortrin for det Tyske i en Ting, der ved første Öickast kunde synes ubetydelig. Dette Fortrin bestaaer deri, at vore Verber have en bestemt Endes-Forandring i det passiviske Præsens, Imperfect og Infinitiv; i det Tyske Sprog maa, som bekiendt, bruges Hjelpe-Verbet *ich werde*. Da Tilfældene, hvor disse pasiviske Tempora bruges, ere meget hyppige; udtrykkes i alle disse Tilfælde Tanken i vort Sprog med Korthed, hvor den i det Tyske bliver slæbende. Det er hartad utroligt, naar man ikke ofte har forsögt det, hvad et eneste Ord meer eller mindre i en Sætning kan giöre Forskiel. Denne Fordeel i det Danske Sprog har især Indflydelse paa vor fortællende og historiske Stil; vi ere blot derved i Stand, at fortælle nettere end Tyskerne. Vore senere Skribenter synes ganske at have glemt denne vort Sprogs betydelige Fordeel; de bruge paa samme Maade *jeg bliver* som Tyskerne *ich werde*, og have derved i höieste Grad fordærvet vort Sprog. Fordelen af et bestemt Coniunctiv, hvilket Tyskerne have, og som mangler os, da vi maae omskrive det ved Hjelpeverberne *maatte, kunne, skulle, ville*, saa betydelig den end er, veier ikke ganske op imod hin.

5) Vi kunne paa mange Steder udelade det *henførende Pronomen*, og lade Læseren i Tankerne tilføie det, uden at deraf reiser sig mindste Utydelighed; Vort Sprog er meget villigt til denne Udeladelse; den er og i mange Tilfælde af ypperlig Virkning.

6) Er Forsætningen kort, kan det følgende *saa* i Eftersætningen udelades, og da maa Forsætningen nødvendig interponeres med Semicolon; er derimod Forsætningen lang, vil jeg ikke raade til Udeladelsen af *saa*. Naar flere Puncter af et Indhold opregnes, kan *at* underforstaaes. I conditionelle Sætninger, hvis de ikke ere lange, kan baade den conditionelle og consecutive Partikel udelades. I Mødsætninger kan undertiden den adversative Partikel underforstaaes; men da maa den første Sætning altid interponeres med Semicolon.

7) Vi have adskillige Nominer, der efter Talebrugen ledsages af en Præposition, som *Tilladelse til, i Stand til, Forpligtelse til* eller *forpligtet til, behjælpelig i* eller *til*. Alle disse Præpositioner kunne kastes ud; men i dette Tilfælde maa nødvendig interponeres efter Nominet, som *Tilladelse, at reise; i Stand, at udrette; Forpligtelse, at handle; behjælpelig, at erholde*. Dog er denne Udeladelse kun giørlig foran Verber.

8) Ere vi meget opmærksomme paa vor Stil, kunne vi i det Danske Sprog, skiønt i meget enkelte og sieldne Tilfælde, erholde Fordelen af Grækernes og Latinernes Brug af Participer ved en absolut Nominativ, som: *Nødte at trække sig tilbage, stillede Fienderne sig bag Landsbyen*. Endog af Grækernes absolute Genitiv og Latinernes absolute Ablativ, som: *Dette forudsat, troer jeg*. Følgende Exempel forekommer strax i Begyndelsen af denne Afhandling: *Tingen engang opfunden, og de første Grundelementer fast anlagte, gaaer denne Opfindelse o. s. v.*

Der gives flere Tilfælde, hvor det Græske og Latinske Sprogs Sparsommeligheds-Lov kan anvendes; de her anførte Tilfælde maae være tilstrækkelige som Exempler. Enhver, der har tilbørlig Sprogkyndighed og Talent at skrive, vil fuldkommen have forstaaet mig.

For vort Sprog og vor Litteratur aabne sig skionne Udsigter. Nationen har Aarsag at elske sit Fædreneland og sit Sprog; vort Sprog, naar det bruges rigtigen, er et af de skionneste i Europa. I vore lærde Skoler og i Middelskolerne læres det Danske Sprog med Nöiagtighed og Grundighed. Dette höie Selskabs Bestræbelser, at forskafe Nationen en fuldständig og berigtiget Ordbog, have faaet nyt Liv; disse dets ædle Bestræbelser understötter vor veldædige Regiering kraftigen. Det Vink, denne Afhandling giver, vil derfor maaskee ikke blive uden Nytte. Dette eneste vil jeg endau tilföie, at Studium af det ældre Islandske Sprog og fortrolig Bekjendtskab med de i det Svenske Sprog bedst skrevne Verker især ville gavne vort Sprogs grundige Studium.